

Daniela Negrilă

Testamentul în noul Cod civil
Studii teoretice și practice

Universul Juridic

București

-2013-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2013, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEGRILĂ, DANIELA

**Testamentul în noul Cod civil : studii teoretice și
practice / Daniela Negrilă. - București : Universul Juridic, 2013
ISBN 978-606-673-087-7**

347(498)

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

telefon: **021.314.93.15; 0733.674.222**

DISTRIBUȚIE:

tel./fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

*Doamnei notar LUCIA CONDOR
Doamnei notar SILVIA PARASCHIV (MAGOPĂȚ),
care mi-au fost mentori în profesie*

*Doamnei DOINA DUNCA
cu toată stima pentru întreaga sa activitate*

Prefața autorului

Viața omului este brodată de activități diverse, cu rezultate concrete în plan material, social, spiritual, artistic sau profesional. Toate sunt de natură a-i marca și reprezenta personalitatea. Toate sunt de natură a-l determina să dorească transmiterea lor către cei ce-l vor moșteni, sperând, în acest fel, că personalitatea sa va fi continuată, postum, de către aceștia.

Firescul spiritului uman face ca, de cele mai multe ori, cei către care se îndreaptă gândurile unei persoane să fie tocmai rudele sale, cei mai apropiați sufletește și, pe cale de consecință, cei mai îndreptății să-i păstreze vie ființa chiar dincolo de moartea sa.

În multe cazuri, însă, din considerente obiective sau subiective, o persoană dorește ca, parțial sau total, conglomeratul lăsamântului său succesoral – și includem aici toate aspectele vieții individului – să fie transmis, administrat, continuat într-un anumit fel, de către anumite persoane, astfel încât, în afara voinței tehnice a legiuitorului, fundamentală să fie voința sa internă, care să stea la baza așezării și organizării întregii moșteniri sau, dacă nu este cu puțință, măcar a unei părți a acesteia.

Din acest motiv, s-a simțit nevoia existenței unui act juridic de natură a transmite succesorilor voința autorului lor. Din acest motiv a apărut testamentul – poate cel mai important act pe care o persoană îl are de încheiat în decursul vieții sale. El poate dirija aspectele materiale și economice ale moștenitorilor, poate determina o nouă organizare socială a nucleului familial respectiv, poate însemna, odată cu sfârșitul unui vieți, începutul alteia noi, poate aduce – prin descoperirea unor fapte necunoscute anterior – omagiul defunctului sau, dimpotrivă, oprobiul acestuia.

În cele din urmă, consider că testamentul este actul juridic ce arată esența vieții fiecărui individ. În măsura în care parcursul unei persoane a fost unul substanțial – indiferent dacă aceasta se petrece în zona materială sau spirituală – ea va dori să transmită urmașilor o parte a personalității sale. Dimpotrivă, cel care nu a adunat nimic sau a strâns prea puțin, cel care nu s-a perfecționat pe sine și nu socotește că pleacă mai bogat din această lume, nu dorește să transmită nimic succesorilor săi, iar lipsa acestei dorințe este reflecția unei vieți secătuite.

Consider că fiecare om are ceva de lăsat, ceva de transmis celor care-i urmează, indiferent că este vorba de o avere materială sau de una spirituală, de principii morale, sau de un simplu gând, o dorință ori un sfat. Testamentul, pe fond, asta înseamnă: mesajul omului dincolo de moarte.

Din acest motiv ne ocupăm, în lucrarea de față, de o analiză completă a testamentului. Încercăm să-i abordăm problematica atât din punct de vedere teoretic cât și practic, transformând analiza într-o sinteză utilă tuturor.

Notarul public este artizanul exclusiv al multor acte juridice, iar testamentul este unul dintre ele. Dezbaterăa unei moșteniri ce are la baza un testament este, de asemenea, o chestiune ce privește îndeosebi activitatea notarială, fără a se limita, e drept, numai la aceasta. Pe fondul momentului deosebit de sensibil al dispariției unei persoane, activitatea notarului este nu numai una pur și exclusiv tehnică, profesională, ci una complexă, de natură a concilia voința defunctului cu interesele moștenitorilor și având un rol decisiv în relațiile de familie sau de grup care există legat de autorul respectiv.

Volumul de față este unul complex, legând analiza teoretică de activitatea practică, dorindu-se, pentru aceasta, un instrument util tuturor practicienilor în domeniu.

Îl dedic cu căldură tuturor colegilor mei, în speranța că le va fi de folos.

DANIELA NEGRILĂ

Capitolul 1

Introducere

Secțiunea 1.1. ***Justificare***

Problema valorilor materiale, morale, intelectuale, sociale, a idealurilor sau aspirațiilor individuale, reprezintă o chestiune esențială pentru fiecare persoană în parte. Dacă pentru durata vieții omul este pe deplin stăpân și responsabil, putând să dirijeze și să organizeze desfășurarea evenimentelor, după moarte el nu mai poate acționa și nu mai poate decide soarta niciunui aspect legat de propria sa personalitate, indiferent de planul în care acesta se situează.

Nimănui nu-i este indiferent ce se întâmplă cu ceea ce a respectat și realizat în viața sa, cu idealurile pe care le-a transmis, cu valorile pe care le-a inoculat celor apropiați, cu tratamentul și cu aprecierea pe care le vor primi bunurile materiale al căror artizan a fost în timpul vieții. Dorința de a stabili viitorul cu cât mai mare exactitate și de a cunoaște evoluția evenimentelor este una firească. Ori, dacă în plan spiritual, afectiv, comportamental, această evoluție este greu sau poate imposibil de controlat, în plan juridic specialiștii au oferit, din cele mai vechi timpuri, un instrument deosebit de eficient: **testamentul**.

Acesta reprezintă esența organizării existenței postume a fiecărui individ, este singurul mijloc prin care o persoană poate influența și determina, de la nivel de rugămintă până la nivel de dispoziție imperativă, soarta prerogativelor sale personale sau patrimoniale dincolo de momentul în care nu mai este în viață. Valențele testamentului sunt multiple, autorul său având posibilitatea de a interveni, cu mai multă sau mai puțină forță, în privința a ceea ce a lăsat ca moștenire – material sau moral – succesorilor săi.

În funcție de diferitele structuri juridice sau sociale în care s-a manifestat, testamentul a avut diverse roluri, acordându-i-se o importanță mai mică sau mai mare, fiind lăsat să se manifeste plinar sau, dimpotrivă, fiind cenzurat. Raportat la aceasta, testamentul a influențat

mai mult sau mai puțin gradul de respectare a dorințelor unei persoane ori modul de atribuire a patrimoniului sau succesoral, însă niciodată nu a fost ignorat total.

Dreptul de a dispune pentru momentul morții, deci dreptul de a testa, este o „categorie juridică la fel de veche ca și dreptul de proprietate însuși”¹. Inițial, acest drept nu a cunoscut niciun fel de limitare, pentru ca, ulterior, în scopul de a apăra interesele familiei sau ale unei colectivități, fiecare sistem de drept în parte să îngrădească, în diferite moduri, dreptul de dispoziție pentru cauza de moarte al persoanei.

Argumentele aduse de partizanii fiecărui punct de vedere au fost favorabile fie dreptului suveran de decizie al individului, respectiv posibilității nețărnuturii a acestuia de a hotărî care este persoana potrivită să-i succedă, fie solidarității de familie, căreia i se subordonează inclusiv dreptul persoanei de a-și alege moștenitorul.

Epoca modernă, după o lungă perioadă în care s-a minimalizat rolul și importanța testamentului, manifestă tendința de a conferi o mai mare atenție dorințelor persoanei, încercând să realizeze un echilibru între imperativul legii – consacrat în normele evoluției legale – și voința individuală exprimată prin testament. Observăm chiar o încercare de a modifica ordinea clasic recunoscută, devenită aproape axiomatică – aceea în care moștenirea legală reprezenta regula iar cea testamentară excepția – prin redactarea textului art. 955 alin. (1) NCC („patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament”)² pe care îl vom analiza în secțiunea următoare.

Oricum, chiar limitat, din punct de vedere patrimonial, de regulile privitoare la rezervă sau reducere, **testamentul merită să fie reevaluat ca și instrument juridic** fie și numai din considerentul că **unei persoane** – care a fost, pe durata vieții sale, principalul realizator al valorilor materiale existente în patrimoniul său – **trebuie să i se acorde respectul cuvenit și să i se recunoască un drept prioritar în stabilirea principalilor săi succesori și a modului în care aceștia trebuie să acționeze asupra valorilor pe care le-au primit ca moștenire.**

¹ I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreata, *Bazele dreptului civil*, vol. 5 *Succesiuni*, Ed. C.H. Beck, București, p. 148.

² A se vedea prezenta lucrare, capitolul 1 secțiunea 1.3 de mai jos.

Secțiunea 1.2. **Privire istorică asupra testamentului**

► **1.2.1. În dreptul roman** testamentul era o instituție juridică fundamentală prin intermediul căreia era numit continuatorul persoanei defunctului și, pe cale de consecință, beneficiarul averii și atributelor acestuia.

Testamentul a fost dintotdeauna un act solemn, a cărui valabilitate era condiționată de îndeplinirea unor formalități severe. *De exemplu, testamentul făcut pe timp de pace se întocmea în fața adunării curiate, care se întrunea numai de două ori pe an, la 24 martie și la 24 mai. Această adunare avea rolul unui martor colectiv la încheierea testamentului, pe care îl confirmau sau îl infirmau prin vot. Mai târziu, jurisprudența romană a conceput testamentul scris, care trebuia înfățișat unui număr de 7 martori. Aceștia erau obligați să-și scrie numele pe respectivul testament și să-l întărească prin punerea de peceti¹.*

Inițial, *pater familias* avea putere totală de decizie, iar ceea ce se dispunea prin testament era considerat, în mod unanim, ca suprem și infailibil. Pentru a contracara abuzurile survenite în urma dezmoștenirilor, practica a instituit, în epoca marilor cuceriri romane, un obicei care, mai târziu, a devenit o obligație: aceea de a lăsa rudelor apropiate măcar o parte a bunurilor aparținând defunctului². Deplina libertate testamentară a încetat să mai fie o regulă, iar dezmoștenirea a început să fie privită ca fapta unui nebun. Rudele înlăturate de la împărțirea patrimoniului succesoral puteau ataca testamentul și puteau obține anularea acestuia, fiind recunoscuți ca și moștenitori. Regăsim aici rădăcina rezervei succesoriale, a cărei reglementare juridică ulterioară, în dreptul clasic și modern, a fost determinată de mulți alți factori, în principal de natura economică³.

► **1.2.2. În vechiul drept românesc** testamentul a cunoscut două forme de manifestare: limba de moarte și diata.

¹ A se vedea Vladimir Hanga, *Drept Privat Român*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978.

² A se vedea pentru mai multe detalii I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreata, *Bazele dreptului civil*, vol. 5 *Sucesiuni*, Ed. C.H. Beck, București, p. 139.

³ A se vedea M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei, București 1966, p. 320.

Limba de moarte a fost prima formă testamentară practică și consta într-o declarație verbală a dispunătorului cu privire la destinația avutului său după moarte. Era, evident, un testament verbal – nuncupativ – care actualmente nu mai este admis ca și modalitate de manifestare a voinței pentru cauza de moarte¹, dar care a stat la baza transmisiunilor patrimoniale vreme de mai multe secole. Limba de moarte nu avea decât o singură condiție: aceea de a fi exprimată în fața unei persoane aparținând clerului – o „față bisericească”² – ce avea îndatorirea de a reține cele instituite de testator și de a le comunica moștenitorilor spre a fi îndeplinite.

Diata era reprezentată de un înscris care cuprindea dispozițiile pentru cauza de moarte ale testatorului, având caracterul unui act solemn ce trebuia să îndeplinească trei condiții de valabilitate³:

- să fie semnată de către parte sau să fie aplicată amprenta acesteia;

- să fie datată;

- la întocmirea ei să asiste mai mulți martori.

Constatăm că diata poate fi considerată drept precursora testamentului olograf, dar, spre deosebire de acesta, nu trebuia să fie scrisă în întregime de către testator.

La întocmirea diatei puteau să asiste și moștenitorii, fără însă ca lipsa lor să afecteze în vreun fel valabilitatea actului. Practica cea mai frecventă era aceea de a solicita asistența rudelor înlăturate de la moștenire prin întocmirea diatei, în scopul de a le obliga să confirme, prin semnătura lor, valabilitatea actului și de a împiedica în acest fel litigiile ulterioare.

Ambele tipuri de testament utilizate în vechiul drept românesc, atât diata cât și limba de moarte, cunoșteau și o procedură de „validare”, denumită „**întăritura**” și care consta în confirmarea valabilității lor juridice de către sfatul boierilor, domnitor sau mitropolit. Pe fond, procedura se concretiza în ascultarea martorilor care asistaseră la întocmirea testamentului, autoritățile încredințându-se astfel de capacitatea testatorului și de faptul că voința nu i-a fost influențată, pentru ca apoi să pronunțe „întăritura”.

¹ A se vedea prezenta lucrare, cap. 2 secțiunea 2.7. pct. 2.7.2.1., precum și Ilioaara Genoiu, *Dreptul la moștenire în noul Cod civil*, Editura CH Beck, București, 2012, p. 154 și Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Editura Universul Juridic, București, 2002, p. 175.

² I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreata, *op. cit.*, p. 152.

³ *Idem*, p. 153 și urm.

Aceste forme testamentare au avut o largă răspândire, fiind prezente atât ca instrumente ale dreptului cutumiar cât și ca norme juridice ale codificărilor Caragea sau Calimah.

Dreptul românesc a cunoscut, de asemenea, și o instituție izvorâtă din credința și obiceiurile creștine ale poporului, instituție care-și găsea frecvent locul în testament, denumită „**partea sufletului**”. Aceasta desemna o parte a patrimoniului dispunătorului destinată rudelor sau altor persoane apropiate, în scopul de a le susține eforturile materiale determinate de parastase, pomeniri etc.¹ Adăugată la toate considerentele determinate de evoluția economică a societății, această instituție a devenit unul dintre elementele care au determinat apariția rezervei succesoriale de mai târziu și au dus, treptat, la slăbirea rolului testamentului în activitatea juridică a societății.

Secțiunea 1.3. **Noul Cod civil cu privire la testament**

► **1.3.1. Actuala reglementare a testamentului** reprezintă poate cea mai corectă și completă abordare juridică a acestuia din întreaga istorie a dreptului românesc. Începând cu prevederile art. 955 NCC, care stabilește felurile moștenirii², și continuând cu cele ale art. 1034-1053 NCC, care definesc regimul juridic aplicabil acestui act pentru cauza de moarte, este evidentă intenția legiuitorului român de a acorda testamentului valoarea și importanța instituțională pe care le merită.

Chiar dacă amplasarea normelor juridice referitoare la testament pare a fi oarecum neinspirată³, părând a perpetua vechea confuzie dintre legat și testament⁴, felul în care este tratat acesta din urmă denotă o disociere clară între ele și, mai ales, demonstrează ralierea redactorilor Codului civil la părerile exprimate anterior în literatura de specialitate⁵.

¹ *Idem*, p. 164.

² Art. 955. „(1) Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament.(2) O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală.”

³ Art. 1.034-1.053 NCC sunt așezate în Titlul III - Liberalitățile.

⁴ A se vedea prezenta lucrare, capitolul 2 secțiunea 2.1.

⁵ Este o chestiune pe care o vom aborda și ulterior. Esența ei constă în aceea că, având în vedere vechiul Cod civil, între testament și legat se realiza o confuzie.